

Tiiu Jaago, Ene Kõresaar (Tartu Ülikool), Ulla-Maija Peltonen (Soome Kirjanduse Selts), 2008-2009

Sündmus ja kogemus, uskumine ja teadmine pärimuslikus ajaloos

Tiiu Jaago, Ene Kõresaar (Tartu Ülikool), Ulla-Maija Peltonen (Soome Kirjanduse Selts), 2008-2009

Sissejuhatus kursusesse

1. Kursuse iseloom

„Sündmus ja kogemus, uskumine ja teadmine pärimuslikus ajaloos“ on oma loomult lugemiskursus: kõik ülesanded on seotud kirjanduse läbitöötamise erinevate võimaluste ja eesmärkidega.

Osa ülesandeid on vahetumad:

- refereerimine
- loetu kasutamine oma teadustöös
- enesekontroll koosõppijate koostatud tööde analüüsi kaudu

Osa ülesandeid on kaudsemad, nt

- inspireeritakse otsima kirjandust e-keskkonnast
- artiklite lugemisel suunatakse otsima lisainformatsiooni artiklis viidatud probleemide, autorite, uurimuste kohta

2. Kursuse eesmärk

Kursuse eesmärk on toetada üliõpilasi, kes kirjutavad oma magistri- või doktoritööd pärimusliku ajaloo ja elulugude alalt

- pakkudes uusimat erialakirjandust, mis keskendub 1970. aastatest alates kujunenud uurimisviiside kriitilisele vaatlusele
- suunates ülesannete ja enesetestidega õppijaid süvalugemisele
- luues arutelu-keskkonna rahvusvaheliselt aktuaalsete probleemide käsitlemiseks

3. Kursuse teemad

Kursuse teemad moodustavad omaette kompleksse probleemide ringi, mida vaadeldakse üksteise kaudu, keskendudes kord ühele, kord teisele:

- mis on sündmus, millest jutustatakse
- kuidas piiritleda ja mõista kogemust (kelle kogemust)
- mis on tõde (kus ja kelle jaoks) ning mida tähendab jutustatavat uskuda (mida, kes ja kus usub)
- kas uskumine võib olla teadmine ja vastupidi

Teemad avanevad dialoogina kahe vaatepunkti vahel: uurija ja pärimusrühma/uuritava üksikisiku vahel ning uurija ja uurimuse vahel. See tähendab ühelt poolt küsimusi, mida uurija esitab oma allikale ja teisel poolt, kuidas ta suhestub varasema uurimustraditsiooniga, sh enda varasemate käsitlustega. Küsimuseks on, kuidas uurija mõistab pärimusrühma motiive, tema tõe ja sündmuse käsitlust ning kuhu uurija paigutab küsimuse 'kogemusest'.

4. Kirjanduse valik

Kirjandus on valitud põhimõtetel:

- et esindatud oleksid erinevad vaateviisid (teadusvaldkonnad – folkloristika, etnoloogia, antropoloogia) – et intrigeerida nägema küsimuste asetelu mitmekesisust
- et eri vaateviiside vahel oleks jälgitav ühisosa (s.t võimalust sünteesida käsitletavaid probleeme)
- et käsitletavas problemaatikas oleks nähtavad viimase aja suundumused
- et tuleks esile teaduse refleksiivne käsitlus (ajalooliste traditsioonide järjepidevus ja kriitika)

Et pakutavat teemakäsitlust avardada ja näidata selle üldisemat kandepinda, on esitatud soovituslik kirjandus, millele saab toetuda esseede ettevalmistamisel või edaspidises uurimistöös.

I teema. Videoloengud

Ulla-Maija Peltose loengud on aadressil
<http://193.40.32.5/Producer/2008/rahvaluule/>.
Loengud on salvestatud Tartus, 2008. aastal.

Ulla-Maija Peltonen on Soome Kirjanduse Seltsi kirjandusarhiivi juhataja. Tema erialane töö on seotud peamiselt tööliklassi kultuuri ja pärimusliku ajaloo uurimisega. Tema väitekiri „Punakapinan muistot“ (Mälestused punamässust) (1996) on pühendatud 1918. aasta Soome kodusõja materjalidele. Sama teemat jätkab ta oma teises monograafias „Muistin paikat“ (Mälupaigad) (2003), süvenedes kodusõjaga seotud mälestusmärkidele kui mälupaikadele. Tema tööd iseloomustab erinevate allikmaterjalide kombineerimine pärimusmälu uurimisel. Eesti keeles on ilmunud tema artikkel „Suuline ajalugu soome folklooriuurimises“ (kogumikus Pärimus ja tõlgendus, 2003).

1. Boundless experience (Piirideta kogemus)

http://193.40.32.5/Producer/2008/rahvaluule/Peltonen3_files/fdeflt.htm#nopreload=1

Kokkuvõte: Loeng keskendub kogemuse mõiste käsitlemisele pärimusliku ajaloo uurimises: kogemuse seotus elukäigu sündmuste ja individuaalsete tunnete, emotsioonidega. Kogemus kui protsess, mis täieneb, tiheneb, tõlgendub kogu elu vältel, ja kogemus kui elamus tõsielusündmusest, mida räägitakse korduvalt ja mis on eranditult individuaalne. Emotsioonid tulevad uurimisel päevakorda, kui hakatakse uurima kogemuse väljendamist – tõlgendus oma elust; jutustaja enda suhe oma elukäiku; inimeste vahelised suhted ja väljendamisviisid. See on nii, kuna kogemuse aspektist on emotsioonid kultuuriliselt loodud. Emotsioonide ja kogemuse seotuse uurimisel rakendatakse konstruktivismi ja kognitiivsuse teooriaid.

2. The Invention of Heroes – The Varying Images Marshal Mannerheim (Kangelaste loomine – varieeruvad kujutlused marssal Mannerheimist)

http://193.40.32.5/Producer/2008/rahvaluule/Peltonen1_files/fdeflt.htm#nopreload=1

Kokkuvõte: Loengu teemaks on kangelaslikkus kui kultuuriline konstruktsioon, mida luuakse ühelt poolt riiklik-poliitilisel tasandil (kool, massimeedia, akadeemiline ajaloo uurimine), teiselt poolt privaatsel ja kogukondlikul tasandil (pärimus, käsikirjalised pere vm väikerühmade raames ja jaoks loodud materjalid). Küsimuseks on, milliseid tegureid arvestades ja millistest olukordadest lähtudes luuakse ja taasluuakse arusaamisi kangelaslikkusest (antikangelaslikkusest); milliseid sotsio-kultuurilisi tähendusi väljendatakse kangelaslikkuse kontseptsiooni kaudu. Neid küsimusi analüüsitakse Soome marssali Carl Gustav Emil Mannerheimi näitel. Allikateks on nii suulised kui ka kirjalikud, nii perearhiividesse kuuluvad kui ka avalikult esitletavad (ajakirjandus, film, kujutav kunst) lood. Teema avatakse ajalookogemuse, mäletamise ja jutustamise ning nn teise teadmise (kogemusliku teadmise) uurimise kontekstis.

3. The Meaning of Truth in oral history narratives (Tõe tähendus pärimuslikus ajaloos)

http://193.40.32.5/Producer/2008/rahvaluule/Peltonen2_files/fdeflt.htm#nopreload=1

Kokkuvõte: Loengus käsitletakse pärimusliku ajaloo uurimises keskseid mõisteid „tõde“, „uskumine“ ja „teadmine“, esitades küsimuse nende omavahelistest suhetest. Osundatakse erinevatele tõe kriteeriumidele teaduslikus uurimistöös. Ühe Gulagi üleelanud mehe omaeluloolisi jutustusi analüüsid näidatakse, et pärimusliku ajaloo vaatepunktist avaldub 'tõde' jutustatava tähenduses.

4. Image processing – Private photographs 1918 (Pildianalüüs – erafotod aastast 1918)

http://193.40.32.5/Producer/2008/rahvaluule/Peltonen4_files/fdeflt.htm#nopreload=1

Kokkuvõte: Loengus käsitletakse kultuuriuurimise metodoloogilist probleemi visuaalsuse ja narratiivsuse suhetest. Soome 1918. aasta kodusõja fotomaterjali põhjal analüüsitakse ametliku ja mitteametliku kujundiloo protsesse, sealhulgas amatöörfotograafiat kui visuaalset pärimust ning selle poolt edasikantavat teadmist ja tähendusi privaatsetes ja kultuurikontekstides ning sõjajärgses mälu poliitikas. Folkloristika ja etnoloogia vaatepunktist esitatakse küsimus, kuidas uurida kogemust ja pärimust fotomaterjali põhjal.

II teema. Kirjandus

Artiklid esindavad etnoloogia, kultuuriantropoloogia ja folkloristika vaatepunktist kursusel käsitletavate mõistete kujunemist erinevate autorite töödega dialoogi pidades.

Kirjanduse valikus on kesksel kohal mõistete „sündmus“, „kogemus“, „uskumine“ ja „teadmine“ rakendamine tõsielu uurimisel, aga ka selle kriitiline refleksioon. Ühelt poolt on need mõisted ju tavakeelsed, ent teiselt poolt: kultuurianalüüs ei ole piisav, kui neid mõisteid ei rakendata erialaspetsiifiliselt.

Kirjandus esitleb Põhjamaade ja Lääne-Euroopa uurimistraditsioone, soovituslikus kirjanduses on esitatud ka vastavast valdkonnast eestikeelseid töid. Eesmärgiks on ühelt poolt jälgida uurimisviisi kesksete mõistete teaduslikku kasutust ja selle kujunemist, teiselt poolt loetut oma uurimispraktikaga ühendada.

Kohustuslikud artiklid

Wendy Patterson, Narratives of events: Labovian narrative analysis and its limitations. – Eds. Molly Andrews, Corinne Squire & Maria Tamboukou. Doing Narrative Research. Sage 2008, pp. 22-40. (Raamat on kättesaadav eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna ja etnoloogia osakonna raamatukogus ja TÜ raamatukogu 3. lgs. 3 D68.)

Molly Andrews. Never the last Word: Revisiting Data. - Doing Narrative Research. Eds. Molly Andrews, Corinne Squire & Maria Tamboukou. Sage 2008, 86-101. (Raamat on kättesaadav eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna ja etnoloogia osakonna raamatukogus ja TÜ raamatukogu 3. lgs. 3 D68.)

C. Jason Throop. Articulating experience. - Anthropological Theory. Vol 3 (2), 2003, pp. 219–241. Ajakirja e-aadress: <http://ant.sagepub.com>

Ulla-Maija Peltonen. Memories and Silences: On the Narrative of an Ingrian Gulag Survivor. – Eds. Nanci Adler & Leyla Neyzi. Memory and Narrating Mass Violence. Transaction Publishers (in print) (27 lk.).

Soovituslik kirjandus

Simona Cerutti. Microhistory: Social Relations versus Cultural Models. – Eds. Anna-Maria Casteren, Markku Lonkila & Matti Peltonen. Between Sociology and History. Essays on Microhistory, Collective Action, and Nation-Building. SKS 2004, pp. 17-40.

Tiiu Jaago. Kuidas mõista pärimusjutu tõde? - Toim. Terje Anepaio, Ene Kõresaar. Kultuur ja mälu. Tartu Ülikooli Kirjastus 2001, lk. 227-243.

Jaago, Tiiu. Pärimusliku ajaloo uurimine. - Argikultuuri uurimise terminoloogia e-sõnastik. Toim Tiiu Jaago. Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule osakond 2006. URL: <http://argikultuur.e-uni.ee>. (Vt. eriti uurija enesekontrolli tehnikat.)

Ene Kõresaar. Mälu, aeg, kogemus ja eluloouurija pilk. - Toim. Ene Kõresaar, Terje Anepaio. Mälu kui kultuuritegur. Etnoloogilisi perspektiive. Tartu Ülikooli Kirjastus 2003, lk. 7-32. (Vt. eriti kogemuse mõiste diferentseerimist.)

Kõresaar, Ene. Elulugu. - Argikultuuri uurimise terminoloogia e-sõnastik. Toim Tiiu Jaago. Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule osakond 2005. URL: <http://argikultuur.e-uni.ee>.

William Labov. Paljastades narratiivse sündmusstruktuuri (2001).- VTK-raamat (<http://www.folklore.ee/seminar>).

Ulf Palmenfelt. The Dark Shadow of the Un-mentioned Events. Collapsing Talewords and Narrative Reparation. – Eds. Annikki Kaivola-Bregenhøj, Barbo Klein & Ulf Palmenfelt. Narrating, Doing, Experiencing. Studia Fennica: Folkloristica 16. SKS 2006, pp. 101-116. (Raamt on TÜ raamatukogu 3. lgs. 398 N23.)

Ann Phonix. Analysing narrative contexts. – Eds. Molly Andrews, Corinne Squire & Maria Tamboukou. Doing Narrative Research. Sage 2008, pp. 64-77. (Raamat on kättesaadav eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna ja etnoloogia osakonna raamatukogus ja TÜ raamatukogu 3. lgs. 3 D68.)

Kirsti Salmi-Niklander. Sündmus, kogemus ja jutustamine. – ilmumas. Originaal: Tapahtuma, kokemus ja kerronta. – Toim Outi Fingerroos, Riina haanpää, Anne Heimo, Ulla-Maija peltonen. Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214.SKS 2006, lk 119-220.

Joan W. Scott: The Evidence of Experience. - Critical Inquiry, 4. Vol. 17, No 4 (Summer 1991), pp. 773-797. Ajakirja e-aadress: <http://criticalinquiry.uchicago.edu/main.shtml>
<http://www.uchicago.edu/research/jnl-crit-inq/issues/v17/v17n4.html>

Corinne Squire. Experience-centred and culturally-oriented approaches to narrative. – Eds. Molly Andrews, Corinne Squire & Maria Tamboukou. Doing Narrative Research. Sage 2008, pp. 41-63. (Raamat on kättesaadav eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna ja etnoloogia osakonna raamatukogus ja TÜ raamatukogu 3. lgs. 3 D68.)

III teema. Referaadi või essee kirjutamine

Soovitusi referaadi koostamiseks

Lugedes:

- erista väga täpselt autori tekst ja endapoolsed ootused, järeldused, arvamused (s.t jälgi, mida ütleb autor ja mida mõtled Sina, s.h jälgi täpselt sõnastuse tasandit)

Võid kasutada nt ka tabelivormi:

Artiklis sõnastatud:	Ülevaate koostaja kommentaarid
1. uurimisülesanded 2. allikad ja meetodid 3. ... 4. ... jne	

Referaati koostades esita autori tekst ja endapoolsed märkused eraldi:

- anna referaadi ülesehituses kummalegi (autorile ja endale) oma lõik või struktuuriosa

- erista tegijanimed (autor ja „mina“, vajadusel võid juurde tuua teisigi autoreid)
- kui tahad autori seisukohti esile tuua Sinu enda sõnastuses, siis kasuta jutumärke või erinevaid kirjafonte (nt kaldkiri), (lisa viitena lk)
- autoriteksti tsiteerimisel kasuta jutumärke (lisa lk)

Vormista referaat esitamiseks selgelt piiritletud ülesehitusega:

- artikli ilmumise andmed: aeg, koht (kogumik, linn, toimetus jms), vajadusel keel, mitmes trükk jms
- artiklis autori poolt esile toodud käsitluse teema (taust), probleem (põhiküsimus), allikad
- artikli autori esitatud probleemi lahenduskäik ja põhiseisukohad
- Sinu enda kokkuvõtte: kuidas seod refereeritava teksti oma varasemate teadmistega

Refereerimisel arvesta umbes 1-2 lk kokkuvõtet 10 lk kohta artiklis.

Tiitellehel/referaadi alguses esita järgmised andmed:

- ülikool ja osakond
- kursuse/aine nimetus ja ainekood
- töö nimetus (referaat ja artikli või artiklite nimetus, mille põhjal referaat on koostatud)
- koostaja nimi ja eriala
- referaadi koostamise aasta
- kui märgid kirjanduse referaadi alguses täpselt ära, ei ole eraldi kirjanduse nimekirja vaja (see oleks vajalik pikemate ja keerulisemate tööde puhul)

Hoidu:

- plagiadist (vt autoriõiguse seadust: <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=978821>)
- autori ja enda rollide segunemisest
- autori tekstilõikude põhjendamatust kopeerimisest
- nn tühisõnadest ja -väidetest (*mina arvan, et...*, kui puudub arvamuste vastuseade; rahvaluulel on kindlasti suur roll ühiskonna elus jms; NB! tühisõnad kipuvad olema epiteedid)
- eba- ja umbmäärastest väljendustest (*vanasti; enne - nüüd; arvati...*)

Essees on vaja suhestada artiklites ja loengutes käsitletud meetodilised ja terminoloogilised probleemid oma väitekirja teemaga:

- püstita teoreetiline küsimus (või mõni teoreetiline küsimus)
- vasta sellele käesoleva kursuse õppematerjalide ja oma empiirilise materjali põhjal

Koosta 5-10-leheküljeline käsitlus.

4. teema. Tagasiside. Kokkuvõtte kursusest

Tagasiside kaasõppija referaadile

Referaadile tagasiside andmisel lähtu referaadi koostamispõhimõtetest.

Koosta tagasiside umbes ühel leheküljel iga refereeritud artikli kohta, keskendudes järgmisele:

- kas refereerija on piisavalt arvestanud enda ja refereeritava teksti eristamisnõudeid
- kas refereerija on esitanud refereeritavast materjalist põhjendatud kokkuvõtte (või on kokkuvõtte juhuslik, läbitöötamata, struktureerimata tekstilõikude lühendatud seostamine näiteks); põhjenda oma otsust
- kas refereerija on refereeritavast tekstist täpselt aru saanud (või märkate vigu, arusaamatusi, mida on vaja kohendada)
- kas refereering on sõnastatud ökonoomselt (ilma tühiväidete ja sõnadeta).

Tagasiside kaasõppija esseele

1.

Sõnasta esmalt endale

- millist tagasisidet kaasõppija Sinult võiks oodata
- millist tagasisidet kaasõppija hetkel ei vaja

Sõnasta eelnevast lähtudes kaasõppijale kokkuvõtte:

- millistest vaatepunktist tagasiside on antud
- mida on järgitud (ja millistest teemadest on tagasiside andmisel loobutud).

Põhjenda oma valikuid.

2.

Sõnasta endale

- retsenseeritava tööga seotud emotsionaalsed hinnangud
- retsenseeritava tööga seotud vastuväidetest argumentidest jms tulenevad hinnangud

Sõnasta eelnevast lähtudes kaasõppija tööle hinnang, mis tugineb vastuväidetele ja argumentidele, kuid milles hoidud emotsionaalsetest hinnangutest.

3.

Sõnasta kaasõppija töö eesmärk ja analüüsi, kas teemalahendus, allikate valik ja teoreetilise kirjanduse valik on omavahel kooskõlas.

4.

Sõnasta omapoolsed ettepanekud, lähtudes kaasõppija eesmärgipüstitusest või vaidlуста temapoolne eesmärgi püstitus.

5.

Mõttele läbi tagasiside ülesehitus. Kujutle, kuidas mõjub Sinu kriitika töö esitajale: millised küsimused temal võivad omakorda tekkida; kas oled piisavalt arusaadav.

6.

Koosta tagasiside, milles on sõnastatud üldine tagasiside kaasõppija tööle (vt p 1-2); arutlus eesmärkide sõnastuse ja allikate ning meetodite valiku üle; otsus selle kohta, kas autor on piisavalt põhjendanud oma töö teoreetilisi seisukohti; soovitusel ja ettepanekud.